

Književne novosti

Knjige »Družbe sv. Mohorja« za leto 1903. so naslednje: *a)* Zgodbe sv. pisma« (9. snop.), *b)* »Slava Gospodu« (molitvenik), *c)* Poljedelstvo« (II. del), *d)* »Zimski večeri«, *e)* »Veliki trgovec« (povest, *f)* Koledar. — Najvažnejše knjige so: Stritarjevi »Zimski večeri«, Ganglova povest »Vel. trgovec«, »Rohrmanovo Poljedelstvo« ter Koledar. — Slovenskega literata, ki ve ceniti Stritarjevo ime v naši književnosti, utegnejo najbolj zanimati njegovi »Zimski večeri«, v katerih nam je zaslužni pesnik podal pesmi, basni, dramatičnih prizorov ter drobnih povestic. Vse te reči so pisane nalašč za ljudstvo, »in usum delphini«. Stritar je sedel na stare dni med naše vaščane, pogovarja se z njimi po domače, poje jim pesmi, ne svojih, nego pesmi, ki jih zajemlje svojim poslušalcem iz srca, stavi jim uganke, pripoveduje jim kratke »istorije« ter jim kaže življenje v živih (dramatičnih) podobah. Stritar piše sedaj — »in usum delphini«. Največjo vrednost ima pač prvi del teh »večerov«, to so »Pesmi«. Jezik je lep, oblika čisto po Stritarsko uglajena. V II. in III. delu pa se nam vendar dozdeva, da si predstavlja Stritar naše ljudstvo vendar preveč naivno. A kdor ve, da g. Stritar živi že več nego 40 let samo na tujem in niti o počitnicah ne pride nikdar na Slovensko, ta se ne bo čudil, če pisatelj ne pozna več dobro slovenskega ljudstva, ki se je v tej dobi pač tudi precej izpremenilo . . .

Še nekaj! Ko sem zagledal med letošnjimi knjigami tudi eno Stritarjevo, prišlo mi je mahoma na misel neko pismo Stritarjevo, ki sem ga bil od njega pred dvema letoma dobil. Ko sem namreč vabil sotrudnike za »Prešernov album«, povabil sem bil na to delo prvega g. Stritarja. Stritar je bil tisti Kolumb, ki nam je bil Prešerna tako rekoč na novo našel; on je bil spisal leta 1866. svoji izdaji Prešernovih poezij prvi estetični uvod in življenjepis; on je bil prvi povedal Slovencem v slovenskem jeziku, kako velik poet je Prešeren. Za gotovo sem torej pričakoval, da mi g. Stritar kaj pošlje za Prešernov stoletni jubilej. Toda g. Stritar mi je bil poslal samo to-le lakonsko pismo:

»Velecenjeni gospod!

Dolžnost moja je, zahvaliti se Vam za prijaznost, da ste se o priliki slavljenja našega Prešerna spomnili tudi njegovega najnevrednejšega častilca.

Prispevka pa za list Vam poslati ne morem; zaprl in zaklenil sem svojo pisarno ter ključ pogreznil v globočino morja!

Vso srečo!

Na Dunaju 21. septembra 1900.

Stritar.«

Kakor pričajo »Zimski večeri«, gospod Stritar takrat ni pisal resnice, ko je naznanil, da je »zaprl in zaklenil svojo »pisarno« ter ključ pogreznil v globočino morja«. In da ni pisal resnice, to nas zdaj samo veseli! — Njegova ljubezen do slovenskega ljudstva je tolika, da ga niti to ne moti, če izhajajo njegovi spisi med svet — »z dovoljenjem krškega knezoškofijstva« . . .

Gangl slika v svoji povesti »Veliki trgovec« naše narodno življenje v Metliškem okraju. Jezik je lep in dialogi živahen. — Naš kmet naj bi se naučil modernega poljedelstva iz Rohrmanove knjige »Poljedelstvo«. Dvomimo pa, da bi knjiga sama kaj izdala pri ljudstvu. Glavna stvar bi bile poljedelske šole, ki bi morale biti v vsakem okraju, če ne v vsaki občini. To bi bila dolžnost države, da bi ustanavljala take šole za gospodarstvo in gospodinjstvo, a od današnjih evropskih vlad, ki potratijo največ denarja za razne anahronistne naprave, ne moremo pričakovati, da bi imele zmisla za povzdigo kulture in za izboljšanje gmotnega stanja ljudstva. — Koledar ima poleg običajne koledarske vsebine svoj leposlovn in poučni del, kjer najde preprosti čitatelj dosti dobrega. Kar pa smo že lani povedali, to povemo še letos: Za misijone po tujih deželah naj skrbijo veliki in bogati narodi, če jim to veleva njih — trgovska politika. Veliko koristijo ljudstvu potopisi s podobami, zato utegne koledarjeve čitatelje zelo zanimati drja. Kušaja opis gornje Italije. Končno naj tisti mož, ki piše »Razgled po svetu«, pazi na to, da bo pisal vselej samo resnico! Ta mož piše namreč v jako čudnem, pristranskem duhu. Misijev kardinalski klobuk n. pr. je slovenski narod sila drago plačal, zato je nespametno pisati o tem dostojanstveniku meter dolgo panegeriko, ko vendar vsak rodoljub ve, da je bil rajni Misija eden največjih nasprotnikov svojega naroda. Torej nikar ne mistifikujte ljudstva! Značilno za mišljenje Koledarjevega podlistkarja je tudi, da ima za rajnega patra Hrovata, kremenitega Slovana, učenjaka in zaslužnega slovenskega pisatelja, manj ali ravno toliko besed kakor za prošta Klofutarja. Toda, pardon, Klofutar je nosil »infulo«, pisatelj Hrovat pa samo ponižno frančiškansko čepico na glavi. Člankarju imponuje torej to, kar ima kdo na glavi, ne pa, kar ima v glavi . . .

»Družba sv. Mohorja« šteje letos 80.046 udov — za 1450 udov več nego lani. Veselje nad živahnim razvojem družbe nam kalí misel, da je vodstvu v prvi vrsti za ultramontanstvo in v zadnji vrsti šele za moderno prosveto ter slovenstvo in slovanstvo. In vendar bi moralo vodstvo vedeti, da izdaje knjige za Slovence, ki se nahajajo baš v sedanosti v največji nevarnosti za svojo narodnost. Zatorej bi bilo treba bolj naglašati narodni moment ter seznanjati naše ljudstvo z drugimi slovanskimi narodi. Tega pa vodstvo ne stori, vsaj ne dovolj. Morebiti niti **ne sme** biti družba odločno narodna, če pomislimo, da je njen pokrovitelj **nemški** škof Kahn, ki ne zna slovenski in o katerem je znano, da ne ljubi Slovencev! Ali mora imeti slovensko literarno društvo **nemškega** škofa za — protektorja?! A.

Haardtov zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Priredil prof. Fr. Orožen. II. izdanje s 14 zemljevidi . . . Dunaj. Založil Hölzel. 1902. — Ne mislimo tega atlasa ocenjevati s strokovnega stališča, ker v to nismo poklicani, a nekaj drugega posebnega ima ta atlas na sebi, kar pa smo poklicani soditi in — obsoditi! In čudimo se — ali pa tudi ne! — da še nobeden slovenski časopis ni zapazil v tem atlasu, kar je sila zanimivo in čez vse mere karakteristično!

To je še malenkost, da je na naslovnem listu tiskano: za šole s slovenskim učnim jezikom. Zakaj ne: za slovenske ljudske šole? Saj v drugih ljudskih šolah itak ni slovenski jezik učni jezik nego v — slovenskih, t. j. namenjenih Slovincem! Toda to je nerodna stilizacija, ki se često pripeti ob »zeleni« mizi . . .

Glavna zanimivost tega atlasa je ta, da sta med slovenskimi deželami, ali — če hočete, da se tudi mi izrazimo v birokratskem žargonu — med deželami s slovenskim prebivalstvom posebej natisnjeni samo Kranjska in Primorska, a slovenska južna Štajerska ter slovenska južna Koroška sta natisnjeni le površno pod skupnim imenom: »Avstr. planinske dežele«! Ta atlas torej, namenjen slovenski mladini, govori na ves glas: Vi mladi Slovenci, vam je treba vedeti poleg skupnih avstroogrskih dežel bolj natančno le za Kranjsko in Pri morskó; južna Štajerska in južna Koroška spadata med »Alpenländer« — in to nam je že nekoliko bolj »oddaljeno«; to je za nas »fremdes Gebiet«! Slov. otroci ne smejo poznati slov. dežel, slov. zemlje v celoti, kajti to bi dišalo po narodni avtonomiji, če ne po — »panslavizmu«. Šalo na stran — ali mi mislimo, da mora vendar vsak Slovenec, ki si ta atlas natančneje ogleda, vprašati: Zakaj sta v tem, slovenskim otrokom namenjenem atlasu izpuščeni deželi Štajerska in Koroška? Vzrok te ureditve je političen... Divide et impera!... In tudi znanost mora pomagati, da se Slovenci ne bi preveč čutili kot celoten narod, pa naj prebivajo v katerisibodi avstrijski pokrajini...

Etnografija je sicer tudi znanost in prav lahko bi bil v tem atlasu, namenjenem slovenski mladini, tudi zemljevid slovenskih pokrajin. Pa, če tudi tega ne pričakujemo od tako oficialnega izdanja, vendar bi morala biti v takem atlasu zemljevida Štajerske in Koroške, zato, da bi se razločneje videli slovenski deli dotičnih dveh dežel. Vprašali smo profesorja Rutarja, zakaj v atlasu ni Štajerske in Koroške, in on nam je rekel, da ni imel prof. Orožen nikakega pametnega razloga, izpuščati ti dve deželi. Utegnilo bi se nam ugovarjati, da kartografski zavod Hölzlov morebiti baš ni imel pripravljenih dotičnih dveh dežel v takem merilu — česar pa ne verjamemo! — potem pa bi bil moral gospod prof. Orožen reči: »Gospod Hölzel, jaz takega pomanjkljivega atlasa ne morem urediti za slovenske šole, ker bi se Slovenci zlasti po južnem Štajerskem pritoževali, da sem jih popolnoma prezrl in izdal — kar se niti z znanstvenega stališča ne da odobravati. In če izdaste Vi, g. Hölzel, tak atlas brez Štajerske in Koroške, moram reči, da ste jako nepraktičen trgovec, ker morate vedeti, da štajerski Slovenci Vašega atlasa ne bodo kupovali. Vi imate potem torej toliko in toliko sto naročnikov manj!...«

Kaj bi pač rekel danes Blaž Kocén, ki je bil dodal svojemu atlasu že pred četrto stoletja tudi posebno karto »Südslavenländer«! In kako bi se čudil Orožnovemu atlasu »za šole s slovenskim učnim jezikom« Peter Kozler, ki je bil že leta 1864. izdal svoj »zemljevid slovenskih dežel«! Anno 1902. pa izdaje gospod profesor Orožen atlas za slovenske šole — brez Štajerske in Koroške!... O tempora, o mores! Znamenje časa! A. A.

Matica Hrvatska. (Konec.) Kuzmanović. Vitropir. Slika u tri čina. m. 8°. »Vitropir« pomenja lehkomišlenega človeka in tako nazivajo v igri neko dekle, ki je v hiši kovača Marka kot daljna sorodkinja in ki se zaljubi v odvetniškega dnevničarja. Po njej se imenuje vsa igra tako, zakaj, ne vem povedati, ker je to dekle, Jele, postransko lice. Vsa igra ima tobože namen, slikati prilike katoliških Bošnjakov, in res je zanimiv jezik (ikavščina) in nekatere fraze, ki se pa dosadno ponavljajo. Zakaj je pisec te slike napisal v dramski obliki, mi ni jasno, ker v vseh treh činih ni prav nič dejanja; situacijska

komika je prisiljena, igre z besedami in nemškutarjenje Ivice ter njegove sestre neprirodno, lica sploh so karikirana, tako da odvrčajo od sebe. Veliko bolje bi bil storil pisec, da je svojo snov obdelal v kaki povestici. Tako pa nastopajo osebe nemotivirano. Kako pride Ivice iz Banjeluke kar naprasno v Markovo hišo v Travnik? Tudi Ivan se čudno hitro zaljubi v Jelico. — Bogatička pade v hišo in si vse razgleda, pa domačega človeka ni nobenega v nezaprto hiši itd.

Turških besed netolmačenih je precejšen kup. Sploh ima vsak hrvatski pisec manijo, ako je pogledal v Bosno, svoj čisti hrvatski jezik natikati s turškimi ocvirki. Kako more, kdor se ni v Bosni naučil, vedeti, kaj je sečija? »Peškun« tolmači z besedama »bosanski aštalak«, ne da bi takoj povedal: bosanski stolič (mizica); rafa (polica), gjergjef (Stickrahmen), bošča (prt), lala (neka cvetlica). Da bi Bošnjaci rekli »ne čini ništa« das macht nichts, namesto »ništa zato«, ne verjamem.

Isa Velikanović. Otmica Pjesma u šest pjevanja. m. 8°. 135 str. — Ta komični ep v rimanih dvanajstercih, izprepleten s pesmimi v desetercih, opisuje, kako so skušali brezdelni turški momci ugrabiti lepo Stano, katero so roditelji udajali za sina bogate hiše, za katerega pa ona ni marala, ampak je ljubila Pavla iz siromašne hiše, h kateremu je pobegla v noči, ko se je v hiši slavila njena zaroka z bogatinom. Po noči se zbudi njena stara mati in ker je ne najde v postelji, jo hiti iskat na vrt, a tu ugrabijo Turki njo namesto Stane. Tako so doživeli sramoto objestni Turki, pa tudi lakomni prosoci, ki so gledali samo na bogastvo; Stano pa je dobil hrabri Pavle. Pripoved je gladka, dikcija spominja često na narodne pesmi; humor je svež in se kreče vedno v mejah dostojnosti. Pesem pa slika tudi običaje, prednosti in slabosti naroda. Vsekako je ta ep pridobitev za hrvatsko literaturo. *R. Perušek.*

Сильвестер Яричевский: Франц Прешерен, найбільший словінський поет. Його життя і твори. — Перемишль. 1902. (= Silvester Jaričevskij: Franc Prešeren, največji slov. pesnik. Njegovo življenje in njegova dela. — Peremišlj.) — To je 31 strani obsegajoč odtisk iz premišelskega gimnazijskega programa. Članek o našem pesniku je napisal tamošnji gimnazijski profesor, g. Jaričevskij. Gosp. Jaričevskij se s tem člankom ugodno razlikuje od nekaterih svojih tovarišev, ki objavljajo v šolskih programih razprave o predmetih, za katere se ne zanima živa duša, ker dotični predmeti niso v nikakršni zvezi s sedanjostjo...

V uvodu podaje pisatelj v velikih potezah razvoj naše literature od Trubarja do naših dni. Njegova sodba kaže, da je precej verziran v naši književnosti. Jako lepa pa je tudi razprava o Prešernu samem. Pisatelj vpleta med svojo razpravo tudi več prevodov Prešernovih poezij; ti prevodi so bržčas prvi iz naše poezije na maloruskem narečju. Prevedene so naslednje pesmi: »Strunam«, »Pod oknom«, »Kam?« »Nezakonska mati«, »Pevcu«, »Hčerini svet«, »Judovsko dekle«, »Dohtar«, 1 gazela in 2 soneta. Ne moremo si kaj, da ne bi ponatisnili vsaj »Nezakonske matere«, da bodo čitatelji videli, kako se glasi bratovsko malorusko narečje v Galiciji.

Незаконна мати.

На що було мнї треба тебе,
любе дитятко, дитя дороге —
та молодесеньки дівчинї,
ще й необрученїй матерї?

Батенько кляли і били мене,
неня над мною лиш плакали все:
і свої мене встидали ся,
чужі на мене зглядали ся.

Вин, що єдиний коханец мій,
вин, що є правесний батенько твій,
пішов у сьвіт, Бог знає де,
соромить ся мене й тебе!

На що було мині треба тебе,
любє дитятко, дитя дороге!
Але чи треба було, або й нї,
вічно ти, сєрденько, любє мині!

Небо здасть отверте мині,
скоро загляну в очницї твої,
як усьмінеш ся любязно єще —
все, що терпіла, забула уже!

Той, що пташата годує дрибні,
дай ти веселі, щасливі дні!
Чи тебе треба було або й нї,
вично ті, єсрденько, любє мині!

Ker mora itak vsak izobražen Slovenec znati čitati cirilico, se nam ne zdi potrebno, da bi prepisavali na latinico. *Aškerc.*

Koncert Františka Ondříčka. Sezono zimskih koncertov je otvoril v Ljubljani češki vijolinski virtuoz Frančišek Ondříček s koncertom, prirejenim dne 19. oktobra v dvorani »Mestnega doma«. Igral je Saint-Saënsov koncert, Ernstove ogrske napeve, Beethovnovno romanco, Bachovo preludijo, Nešvere eklogo, lastno skladbo Scherzo in Čajkovskega valček. Da je Ondříčkov nastop le sijajen in da ponuja neskalsen umetniški užitek, je že predobro znano, saj nam je bil že mnogokrat ljub gost. Premagujoča moč je Ondříčkova umetnost; blesteča je tehnika in nad vse lehak lok, izpod katerega pojo čutapolni toni in pasaže, pred vsem pa je subjektivnost, ki diči Ondříčkove reprodukcije. Ni gola reprodukcija, kar podaje Ondříček, ustvarja marveč ob svoji igri, in ko evokacije onega, kar mu je že dolgo kipelo v duši, je občutiti, kar podaje v luči lastne močne osebnosti, ozarjeni v barvah momentanega razpoloženja. Ondříček je temperamenten ustvarjajoč umetnik, umetnik muzik, in muzikalnost je, ki si jo cenimo na njegovi umetnosti. Njegov temperament uvaja utripanje njegovega srca v srca poslušalca in ogreva le-tega toplota čuvstvenih valov, katerim se vdaja svirajoči umetnik v razvnetosti svoje duše. Spremljevalec mu je bil mladi pianist Josip Faměra, ki je nastopil z dostojnim uspehom tudi v samostalnih klavirskih točkah. Spored sta obogatila razen njega še člana